

APPELSCHRIFTUUR IN STRAFZAKEN

ZINLOZE HAAST

R. Malewicz¹

De strafadvocaat moet tegenwoordig binnen twee weken na het instellen van het hoger beroep opgeven welke nieuwe getuigen hij wil laten horen. Tijdgebrek en het ontbreken van een uitgewerkt vonnis leiden er zo toe dat de verdediging iederéén maar oproept. Robert Malewicz laat zien hoe een eind kan worden gemaakt aan deze vertragende praktijken.

Op 1 januari 2005 trad de wet 'Wijzigingen in verband met het horen van getuigen' in werking.² Daarmee werden ook de artikelen 410, 414 en 418 Sv gewijzigd. Door wijziging van deze artikelen werd onder andere bepaald dat niet bij schriftuur opgeroepen getuigen door de A-G (artikelen 410 en 414), maar later ook door het gerechtshof (artikel 418) makkelijker kunnen worden geweigerd, indien namelijk het horen niet noodzakelijk wordt geacht. Dit is het zogenaamde 'noodzaakcriterium'.

Door deze wetwijziging kreeg de appelschriftuur meer betekenis in het hoger beroep in strafzaken. Bij opgave van niet eerder gehoorde getuigen in de appelschriftuur geldt namelijk het criterium 'in het belang van de verdediging'. Toepassing van dit criterium bij de beslissing omtrent het horen van getuigen biedt minder ruimte voor afwijzing van het verzoek. Er is al snel een verdedigingsbelang.

Daarom moet reeds in de appelschriftuur worden opgegeven welke nog niet eerder gehoorde getuigen in hoger beroep moeten worden gehoord. Voor de advocatuur brengt dit nodeloze problemen mee, mede omdat de schriftuur binnen twee weken na het instellen van het hoger beroep moet worden ingediend.

Faciliteit voor verdediging

Vóór 1 juli 2003 was het mogelijk uiterlijk drie dagen voorafgaande aan de inhoudelijke zitting getuigen op te roepen om ter zitting te verschijnen en aldaar te worden gehoord. Dit kon zelfs na afwijzing van eerdere verzoeken bij pro-forma- of regiezittingen. De appelschriftuur werd dan ook nauwelijks gebruikt om onderzoekswensen te formuleren. Elzinga schreef daar al over: 'Binnen veertien dagen na het instellen van hoger beroep moeten de grieven tegen het vonnis zijn geformuleerd. Veelal is dat vonnis dan nog niet uitgewerkt. Deze praktijk maakt het welhaast onmogelijk een appelmemoire in te dienen. Wordt een appelmemoire ingediend, dan zal in hoger beroep doorgaans op deze bezwaren worden ingegaan. Het opnemen van een verweer in de appelmemoire betekent niet dat de beroepsrechter hierop moet reageren. Wil men een reactie van de rechter dan zal dit verweer op de terechtzitting opnieuw moeten worden voorgedragen. Over de inhoud van een schriftuur heeft de wetgever zich nauwelijks uitgelaten.'³

Met de wet 'Raadsheer-commissaris en enige andere onderwerpen' werd de termijn van drie dagen voor de zitting veranderd in uiterlijk tien dagen.⁴ Ook werd met deze wetwijziging een derde lid aan artikel 410 Sv toegevoegd, waarin werd bepaald dat de verdachte, onverminderd artikel 414 Sv⁵, in de appelschriftuur kón opgeven welke getuigen en deskundigen hij ter terechtzitting wilde doen

¹ Werkzaam als advocaat bij Cleerdin & Hamer Advocaten te Amsterdam. Met dank aan Gerard Hamer voor zijn inbreng.

² Stbl. 2004, 579. De Kamerstukken over deze wet hebben het volgnummer 29 254.

³ H.K. Elzinga, *In beroep. Een onderzoek naar het aanwenden van rechtsmiddelen in het strafrecht en een vergelijking met het instellen van bezwaar en beroep in de Awb*, Gouda Quint 1998, p. 193.

⁴ Stbl. 2003, 143/260. De Kamerstukken over deze wet hebben het volgnummer 28 477.

⁵ Dit artikel bepaalt dat de verdachte in hoger beroep getuigen en deskundigen overeenkomstig de artikelen 263 en 264 kan oproepen (dus uiterlijk tien dagen van tevoren door middel van de A-G).

oproepen. Deze wijziging stond overigens niet in het originele wetsvoorstel,⁶ maar vond plaats via een Nota van Wijziging. Uit de toelichting bij die nota blijkt dat de wetgever hierbij dacht aan een extra mogelijkheid voor de verdediging om kenbaar te maken welke getuigen en deskundigen hij ter zitting in hoger beroep wilde horen. De wijziging van artikel 410 Sv werd vooral gepresenteerd als een extra faciliteit voor de verdediging. Een verplichting was het juist niet, artikel 414 Sv bleef onverminderd gelden. Een dergelijke verplichting zou bovendien te ver voeren omdat de noodzaak tot het horen van nieuwe getuigen door nieuwe ontwikkelingen kon opkomen, en nieuwe getuigen konden worden opgespoord, aldus de toelichting.⁷

Beperking voor de verdediging

Met de wet 'Wijzigingen in verband met het horen van getuigen'⁸ werd artikel 410 Sv opnieuw gewijzigd. Of reeds in eerste aanleg gehoorde getuigen opnieuw door de A-G ter zitting werden opgeroepen, werd voortaan bepaald aan de hand van het noodzaakcriterium. Belangrijker was de wijziging van artikel 414 Sv: voortaan kon de A-G niet in de schriftuur genoemde getuigen weigeren om voor de zitting in hoger beroep op te roepen, indien hij het horen van die getuigen aldaar niet noodzakelijk achtte. Hierdoor kreeg de appelschriftuur plotseling veel meer waarde. Wilde de verdediging niet in eerste aanleg gehoorde getuigen in hoger beroep ter zitting horen en het verzoek daartoe beoordeeld krijgen op basis van het criterium 'in het belang der verdediging', dan moesten deze getuigen in de appelschriftuur worden opgenomen en binnen twee weken naar de rechtbank worden gestuurd.⁹

De Memorie van Toelichting bij de wet 'Wijzigingen in verband met het horen van getuigen' noemt als reden voor het koppelen van het noodzaakcriterium aan niet bij schriftuur opgeroepen getuigen, het beperken van het aantal getuigen dat uiteindelijk ter zitting wordt gehoord. Dit zou gerealiseerd kunnen worden door het zo vroeg mogelijk opgeven van getuigen.¹⁰ Wat in eerste instantie als extra faciliteit voor de verdediging was geïntroduceerd werd met deze wijziging een stevige beperking voor diezelfde verdediging, met als uiteindelijke doel een hoger beroep met zo min mogelijk getuigen op de zitting.

Een tweede argument voor het in een zeer vroegtijdig stadium opgeven van getuigen is, aldus de Memorie van Toelichting, dat indien de opgave van getuigen per schriftuur plaatsvindt, de R-C voor aanvang van de zitting deze verhoren kan afnemen (artikel 411a Sv). Deze redenering kan ik niet helemaal volgen. Artikel 411a Sv stelt immers niet de eis dat de rechter-commissaris slechts bij schriftuur opgeroepen getuigen kan doen horen. De rechter-commissaris kan ook niet in de schriftuur genoemde getuigen horen (zowel op verzoek van de verdediging als van de A-G). Bovendien stelt artikel 411a Sv geen termijn. Ook verzoeken die na bijvoorbeeld zes weken worden ingediend zijn vatbaar voor inwilliging door de rechter-commissaris.

Voortbouwend appel

Op dit moment staan er wederom nieuwe wetswijzigingen op stapel. Met het wetsvoorstel 'Stroomlijnen hoger beroep' zal de appelschriftuur een nog grotere rol gaan spelen. Vanuit het uitgangspunt dat het hoger beroep een voortzetting moet zijn van de rechtsgang in eerste aanleg (voortbouwend appel) wordt voorgesteld om het geding in appel te concentreren rond die kwesties waar expliciet tegen wordt geopponeerd.¹¹

Met het doel van de wetgever om te komen tot een voortbouwend appel kan ik een heel eind meegaan. Met name de eindeloze verhoren van getuigen die in eerste aanleg al waren gehoord en

⁶ Tweede Kamer 2002-2003, 28 477, nr. 1&2.

⁷ Tweede Kamer 2002-2003, 28 477, nr. 6, p. 2.

⁸ *Stbl.* 2004, 579. De Kamerstukken over deze wet hebben het volgnummer 29 254.

⁹ Appelschriftuur behoeft niet persoonlijk bij de griffie te worden ingediend, zie *Tekst en Commentaar Srafvordering*, 6e druk, commentaar bij artikel 410.

¹⁰ Tweede Kamer, 2003-2004, 29 254, nr. 3, p. 14.

¹¹ Zie de Memorie van Toelichting bij deze wet, Tweede Kamer, 2005-2006, 30 320, nr. 3, p. 8.

die in hoger beroep precies hetzelfde verklaarden, namen veel tijd in beslag. Maar door de zojuist beschreven wetwijzigingen wordt het de verdediging ook lastiger gemaakt om getuigen die nog niet eerder zijn gehoord op te roepen. In elk geval moet dit onder een grote tijdsdruk verzocht worden. En dat is niet goed te begrijpen.

Nieuwe advocaat of nieuwe boeg

Door de wetwijzigingen is het voor de verdediging van belang om zowel de grieven als de onderzoekswensen in de appelschriftuur op te nemen en binnen veertien dagen naar de griffie van de rechtbank te sturen. Die termijn van veertien dagen stamt nog uit de tijd dat in de schriftuur alleen de grieven konden worden opgegeven. Er is veel voor te zeggen om die grieven wel binnen veertien dagen duidelijk te maken. Direct na de uitspraak van de rechtbank zal overleg plaatsvinden tussen advocaat en zijn cliënt over de vraag of hoger beroep moet worden ingesteld. In dat gesprek zal duidelijk worden waarom de veroordeelde het al dan niet eens is met het vonnis in eerste aanleg. Indien inderdaad hoger beroep wordt ingesteld – hetgeen nog behoort bij de werkzaamheden van de advocaat in eerste aanleg – dan is er vervolgens nog een termijn van twee weken om de grieven eens rustig op papier te zetten en dit schriftuur naar de rechtbank te sturen.

In die periode direct na het instellen van het hoger beroep wordt echter niet direct besproken hoe de zaak vervolgens moet worden aangepakt. Laat staan welke getuigen – met naam en toenaam – moeten worden gehoord. Bovendien wordt in deze periode vaak van advocaat gewisseld. Het hoger beroep wordt veelal ingesteld omdat men het niet eens is met het vonnis van de rechtbank in eerste aanleg. Die ontevredenheid wordt niet zelden op het bord van de advocaat gelegd. Hij zal er in de ogen van de ontevreden cliënt mede debet aan zijn dat de zaak niet goed is afgelopen. Een andere advocaat ligt dan voor de hand.

Ook indien niet van advocaat wordt gewisseld kan het noodzakelijk zijn om het eens over een andere boeg te gooien of bepaalde standpunten nader uit diepen. Bijvoorbeeld door nog niet eerder gehoorde getuigen op te roepen.

Indien van advocaat wordt gewisseld krijgt de nieuwe advocaat dus wel erg weinig tijd om de zaak te bestuderen en met zijn nieuwe cliënt te overleggen over de onderzoekswensen.

Zinloze haast

Men kan van mening zijn dat dit alles voor rekening en risico van de verdachte komt. Maar ook dan is het de vraag of die haast nu echt nodig is. Allereerst vanwege het feit dat het hof het dossier nog niet in zijn bezit heeft op het moment van indienen van de appelmemoorie. De Hoge Raad bepaalde in zijn standaardarrest over de redelijke termijn dat de termijn voor inzending van het dossier van de rechtbank naar het hof maximaal acht maanden mag duren.¹² Die termijn is redelijk, aldus de Hoge Raad. Wat daar ook van zij,¹³ in de praktijk duurt het vaak maanden voordat de stukken naar het hof worden gestuurd. Veelal is het probleem dat het verkorte vonnis nog moet worden uitgewerkt. In de grotere strafzaken komt het dan ook regelmatig voor dat het hof bij de eerste pro-formazitting nog niet over de stukken en een uitgewerkt vonnis beschikt. Zij kunnen over de onderzoekswensen van de verdediging dan ook nog geen beslissing nemen.

Navraag bij collega's leert bovendien dat de appelmemoorie weinig effect heeft. Bijvoorbeeld omdat de A-G niet in het bezit ervan was en het hof de schriftuur wel in bezit had, maar de getuigen ging bekijken alsof dat niet het geval was. Op de eerste inhoudelijke zitting moet dan worden gemotiveerd of je de opgegeven getuigen nog wilt horen en zo ja wie dat dan precies zijn. Veelal wordt in grotere zaken ook alsnog een regiezitting gepland. Bij het Hof Den Haag is voor de eerste

¹² HR 3 oktober 2000, NJ 2000/721.

¹³ Aan een verdachte is niet uit te leggen waarom het uitwerken van een vonnis zo veel tijd in beslag kan nemen. Men mag immers aannemen dat de rechtbank goede redenen had om de verdachte in kwestie te veroordelen. Ook is aan verdachten niet uit te leggen dat het indienen van stukken acht maanden kan duren zonder dat er enig gevolg aan wordt verbonden en dat dit nog binnen de grenzen van de *redelijke* termijn is.

pro-formabehandeling niet meer dan vijf tot tien minuten uitgetrokken. Onderzoekswensen kunnen wel per brief al kenbaar worden gemaakt, maar zullen op een later tijdstip worden besproken.

Waarom moet de advocaat zich dan zo haasten met het opgeven van zijn getuigen?

Waslijsten

Doel van de nieuwe wetgeving was zoals gezegd dat er uiteindelijk minder getuigen ter zitting gehoord zouden worden, waardoor zaken in hoger beroep met minder vertraging zouden kunnen worden afgerond. Maar in de praktijk heeft de wetwijziging er bij advocaten vooral toe geleid dat zij een vaag omschreven waslijst van getuigen voor het hoger beroep indienen, om aan het voor hun cliënt meest gunstige criterium te voldoen. De wet stelt immers geen vormvereisten aan de appelschriftuur. Niemand zit op dergelijke producties te wachten. Het effect van de wetwijziging is averechts. Door tijdgebrek en het ontbreken van een uitgewerkt vonnis wordt de verdediging onder druk gezet om voor meer ankers te gaan liggen. Men roept iedereen maar op, beter te veel dan te weinig, want afstand doen van een getuige kan later altijd nog.

Twee verbeteringen

Ik stel voor het oproepen van getuigen bij appelschriftuur weer tot faciliteit voor de verdediging te maken. Indien men er kort na het instellen van het appel nog niet aan toe is, moet het voor de verdediging mogelijk blijven tien dagen voor de eerste zitting getuigen op te geven. Op dit verzoek zal dan op basis van het criterium 'in het belang der verdediging' worden beslist. Daardoor zullen advocaten meer dan op dit moment slechts die getuigen opgeven die er voor de verdediging in hoger beroep echt toe doen. Daarbij moet op de griffie van de rechtbanken capaciteit worden ingeruimd om sneller dan nu het geval is het vonnis uit te werken en de stukken naar het hof te sturen.

Een tweede mogelijkheid zou zijn om aansluiting te zoeken bij de gang van zaken in de cassatieprocedure, waarin artikel 447 lid 2 Sv voorschrijft dat de partij die cassatie instelt er van op de hoogte wordt gebracht wanneer de stukken bij de Hoge Raad zijn binnengekomen. Vanaf dat moment gaat de termijn van een maand lopen waarbinnen de cassatieschriftuur moet worden ingediend. Dit zou ook in de beroepsfase uitkomst bieden omdat er voor de raadsman dan voldoende tijd is een goed stuk in te dienen, bovendien heeft het hof kennis van de stukken kunnen nemen. Daardoor kan het hof een inhoudelijke beslissing nemen op de ingediende onderzoekswensen.